



ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΙΓΑΙΟΥ

---

## **Γλωσσική Επαφή**

**Ενότητα 1:** Προθεωρητική συζήτηση

Ελένη Καραντζόλα – Μίλλυ Νικολού

Τμήμα Μεσογειακών Σπουδών

---

## Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.



## Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «**Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Αιγαίου**» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.



Ευρωπαϊκή Ένωση  
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο



ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ, ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ  
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης



πρόγραμμα για την ανάπτυξη  
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

## 1. Σκοποί ενότητας

## 2. Περιεχόμενα ενότητας

- Ορισμός της «γλωσσικής επαφής» -βασικές έννοιες.
- Η Γλωσσική Επαφή ως κλάδος της Γλωσσολογίας.
- Η πολυγλωσσία σε *κρατικό* και *ατομικό* επίπεδο.
- Κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες της πολυγλωσσίας.
- Γλωσσικές συνέπειες της γλωσσικής επαφής: βασική κατηγοριοποίηση.

## 3. Έννοιες – Λέξεις κλειδιά

Γλώσσα, Γλωσσική επαφή, διγλωσσία, πολυγλωσσία, γλωσσικές συνέπειες

### ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΑΦΗ;

#### Σε ποιες περιπτώσεις έχουμε γλωσσική επαφή;

- Στη Β.Δ. Μοντάνα οι λιγοστοί εναπομείναντες ομιλητές της Salish (λιγότεροι από 60 μέλη της φυλής το 2000, σχεδόν όλοι ηλικιωμένοι) μιλούν μεταξύ τους Salish. Συχνά ωστόσο μιλούν αγγλικά, εάν οι άλλοι είναι ξένοι ή νεότερα μέλη της φυλής που μιλούν λίγο ή καθόλου Salish.
- Στο χωριό Kurwar στην Ινδία, η εκτεταμένη πολυγλωσσία οδήγησε σε σύγκλιση ανάμεσα σε τοπικές διαλέκτους δύο ινδικών γλωσσών (Marathi, Urdu) και μιας δραβιδικής (Kannada).
- Στη Δημοκρατία της Σιγκαπούρης, ένα κράτος-νησί έκτασης μόλις 238 τ.μιλίων, υπάρχουν τέσσερις επίσημες γλώσσες: κινεζική, μαλαιανή, αγγλική και ταμίλ.
- .....

*Γλωσσική επαφή είναι η χρήση περισσότερων της μίας γλώσσας στο ίδιο μέρος την ίδια χρονική στιγμή.*

# Δύο ομάδες νεαρών ταξιδιωτών που μιλούν δύο διαφορετικές γλώσσες καθώς μαγειρεύουν το φαγητό τους σε ένα youth hostel – κάθε ομάδα μιλά μόνο μία γλώσσα και δεν υπάρχει επικοινωνία μεταξύ τους.

→ σε καταστάσεις επαφής τουλάχιστον ορισμένα άτομα πρέπει να μιλούν περισσότερες της μίας γλώσσες.

→ αν και δεν απαιτείται πλήρης διγλωσσία, κάποια ελάχιστη επικοινωνία ανάμεσα στους ομιλητές διαφορετικών γλωσσών είναι απαραίτητη.

# Τι εννοούμε με τον όρο «γλώσσα»: συγκεχυμένα όρια μεταξύ δύο διαλέκτων της ίδιας γλώσσας και δύο διαφορετικών γλωσσών.

# Ομιλητές δύο (ή περισσότερων) γλωσσών δεν είναι απαραίτητο να βρίσκονται στο ίδιο μέρος για να υπάρξει γλωσσική επαφή:

- γλώσσες ιερών κειμένων, π.χ. κλασική αραβική.

- αγγλική (μέσω ραδιοφώνου, τηλεόρασης, Internet).

*Η γλωσσική επαφή συνήθως εμπεριέχει διεπιδράσεις πρόσωπο-με-πρόσωπο ανάμεσα σε ομάδες ομιλητών, από τους οποίους τουλάχιστον ορισμένοι μιλούν περισσότερες της μίας γλώσσες σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή.*

- *Σχέση γειτνίασης*  
Παράδειγμα Ελβετίας: ασύμμετρη διγλωσσία ανάμεσα στις τέσσερις επίσημες γλώσσες (γαλλικά, γερμανικά, ιταλικά, ρομάνς)
- *Επαφή ή σύγκρουση;*  
Διάσταση ελβετικής και καταλανικής κοινωνιογλωσσολογίας.

***Πού υπάρχει γλωσσική επαφή;***

Παντού. Η γλωσσική επαφή είναι ο κανόνας, όχι η εξαίρεση.

- Θα προξενούσε έκπληξη εάν βρίσκαμε μια γλώσσα οι ομιλητές της οποίας να μην έχουν επαφές με άλλες γλώσσες για περιόδους μεγαλύτερες από 100 ή 200 χρόνια.

***Πώς έρχονται οι γλώσσες σε επαφή;***

Σε πολλά μέρη όπου οι γλώσσες είναι σε επαφή δεν ξέρουμε και δεν μπορούμε να βρούμε πώς δημιουργήθηκε η κατάσταση αυτή.

- Συνεύρεση δύο ομάδων σε περιοχή όπου πριν δεν υπήρχε κανείς.
- Μετακίνηση μιας ομάδας στην περιοχή μιας άλλης.
- Ατομική μετανάστευση – εισαγωγή εργατικής δύναμης.
- .....

***Διάρκεια επαφής***

→ Προσωρινή / μόνιμη (πάνω από 3-4 γενιές).

**Πόσο εκτεταμένο είναι το φαινόμενο της διγλωσσίας/πολυγλωσσίας;**

«Δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία σχετικά με τον αριθμό και την κατανομή ομιλητών δύο ή περισσότερων γλωσσών.»  
Francois Grosjean 1982

Η ιδέα ότι η μονογλωσσία είναι ο κανόνας, όπως κυρίως πιστεύουν οι μονόγλωσσοι πολίτες χωρών όπου παραδοσιακά κυριαρχούν τα αγγλικά, είναι μύθος.

- **Ευρώπη**
  - Στο Λουξεμβούργο σχεδόν το σύνολο του πληθυσμού είναι τρίγλωσσοι (λουξεμβουργιανά, γερμανικά, γαλλικά).
  - Στην Ολλανδία είναι δύσκολο να βρεθεί στις μεγάλες πόλεις μονόγλωσσος Ολλανδός πάνω από τα 50.
  - Οι Βρετόνοι που μιλούν επίσης βρετόνικα είναι σχεδόν βέβαιο ότι μιλούν και γαλλικά, οι Βάσκοι τείνουν να μιλούν βασκικά και ισπανικά ή γαλλικά.
  - .....
- **Αμερική**
  - Ομιλητές/-τριες γηγενών αμερικανικών γλωσσών (όπως οι Salish) είναι πλήρως δίγλωσσοι και στην αγγλική. (Στον Καναδά υπάρχουν περισσότεροι μονόγλωσσοι ομιλητές γηγενών γλωσσών). Συχνά επίσης γνωρίζουν και άλλη ινδιάνικη γλώσσα.
  - Πολλές χώρες που έχουν υπολογίσιμους μεταναστευτικούς πληθυσμούς, διατηρούν τις ethnic-heritage γλώσσες. Π.χ. στις ΗΠΑ υπάρχουν δίγλωσσες κοινότητες γερμανόφωνων, κινεζόφωνων κ.ο.κ.
  - Οι ομιλητές κρεολικών γλωσσών είναι συχνότατα δίγλωσσοι, π.χ. οι ομιλητές της αιτιανής κρεολής στην Αϊτή μιλούν επίσης γαλλικά.
  - .....
- **Αφρική**
  - Οι μορφωμένοι στις πρώην βρετανικές/γαλλικές αποικίες μιλούν αγγλικά/γαλλικά και μία ή περισσότερες αφρικανικές γλώσσες.
  - Οι περισσότεροι Αφρικανοί εκτός από την τοπική τους γλώσσα μιλούν και μια γηγενή lingua franca (π.χ. σουαχίλι).
  - .....
- **Ασία**
  - Είναι εύκολο να βρεθούν σημαντικοί αριθμοί πολύγλωσσων σε πολλές ασιατικές χώρες. Ιδιαίτερη περίπτωση Ινδίας.
  - Πολλοί ηλικιωμένοι Βιετναμέζοι μιλούν γαλλικά λόγω της γαλλικής κατοχής, και πολλοί νεότεροι μιλούν αγγλικά λόγω της επαφής με τα αμερικανικά στρατεύματα στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.
  - Μέλη μειονοτικών γλωσσικών ομάδων στην Κίνα μιλούν κάποια εκδοχή της κινεζικής παράλληλα με τη μητρική τους γλώσσα, και σχεδόν όλοι οι κινέζοι πολίτες με στοιχειώδη μόρφωση έχουν εκτεθεί στην επίσημη γλώσσα, την Putonghua.
  - .....

- *Αυστραλία*
  - Οι Αβορίγινες μιλούν αγγλικά και/ή μια κρεολή (με αγγλικό λεξιλόγιο) γλώσσα εκτός από τις μητρικές του γλώσσες.
  - Πολλές μεταναστευτικές ομάδες από την Ευρώπη και την Ασία διατηρούν τις εθνοτικές τους γλώσσες.

.....

ΣΤΑΣΕΙΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΙΑ (= Είναι καλό να είναι κάποιος πολύγλωσσος;)

Οι απόψεις του κόσμου για την πολυγλωσσία διαφέρουν και πολλές φορές αντιτίθενται. Εξαρτώνται από τα πολιτισμικά και τοπικά συμφραζόμενα. Κάποτε συνυπάρχουν (παράδειγμα ΗΠΑ).

1. *«Η πολυγλωσσία είναι μια εξαιρετικά σημαντική δεξιότητα, που προσφέρει κύρος στον πολύγλωσσο ομιλητή».*
2. *«Η πολυγλωσσία είναι ψυχολογική μειονεξία».*
3. *«Η πολυγλωσσία είναι κοινωνική μειονεξία».*  
ΗΠΑ: μετακίνηση στα αγγλικά – κίνημα της «Επίσημης Αγγλικής».
4. *«Η πολυγλωσσία είναι πολιτικό πρόβλημα».*  
Η έννοια της «σύγκρουσης» τόσο στους ομιλητές της κυρίαρχης γλώσσας όσο και στις γλωσσικές μειονότητες.

ΕΝΑ ΚΡΑΤΟΣ, ΜΙΑ ΕΠΙΣΗΜΗ ΓΛΩΣΣΑ

*Η έννοια της «επίσημης» / «εθνικής» γλώσσας – Λειτουργίες της - Κριτήρια επιλογής.*

Περίπτωση Ζιμπάμπουε: επίσημη η αγγλική, η κυρίαρχη μπαντού γλώσσα, η σόνα, έχει περίπου 4 εκατ. ομιλητές, και η ντέμπελε, η δεύτερη πιο διαδεδομένη, περίπου 1 εκατ. Περίπτωση Ναμίμπιας: επιλέχθηκε η αγγλική ως επίσημη παρά το γεγονός ότι μιλιέται μόνο από το 5% του πληθυσμού.

- Χώρες με μία επίσημη γλώσσα, έχουν μειονοτικές γλώσσες στην επικράτειά τους (εξαίρεση Ισλανδίας): π.χ. Αυσταλία (αγγλικά + 250 γλώσσες Αβορίγινων) κ.ά.
- Χώρες με περισσότερες της μίας επίσημες γλώσσες: π.χ. Μποτσουάνα (αγγλικά και σετσουάνα), Τανζανία (αγγλικά και σουαχίλι) κ.ά.
- Χώρες με μία επίσημη και άλλες περιφερειακές επίσημες: π.χ. Ισπανία (καστιλιάνικα + καταλανικά στην Καταλωνία + βασκικά στη χώρα των Βάσκων).

**ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΓΛΩΣΣΙΚΟΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΙΣΜΟΣ (CORPUS – STATUS PLANNING)**

- Επιλογή γλώσσας ή διαλέκτου για κωδικοποίηση
- Επιλογή αλφαβήτου
- Σύνταξη λεξικού και γραμματικής
- Εμπλουτισμός και καλλιέργεια λεξιλογίου
- Εκπόνηση εκπαιδευτικού υλικού
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών

*Πολιτικές περιοριστικού τύπου*

- Πολιτεία της Νεμπράσκα τις ΗΠΑ (αντιγερμανικό αίσθημα το 1920)
- Γλωσσικές πολιτικές στην πρώην ΕΣΣΔ: ο Λένιν κατά της ιδιαίτερης ενίσχυσης της ρωσικής έναντι των άλλων γλωσσών, ο Στάλιν υπέρ (οι ομιλητές των μειονοτικών γλωσσών να μάθουν

οπωσδήποτε ρωσικά), ο Χρουτσόφ υπέρ της επιβολής της ρωσικής ως αποκλειστικής σχεδόν γλώσσας της εκπαίδευσης και γλώσσας επικοινωνίας σε όλη την επικράτεια.

*Σύγχρονες δραστηριότητες γλωσσικού προγραμματισμού*

- Ίδρυση και λειτουργία Ακαδημίας στη Γαλλία (1635)
- Αλλαγή αλφαβήτου στην Τουρκία (1928) και αντικατάσταση αραβικών και περσικών δανείων (1932, Ένωση για την τουρκική γλώσσα).

#### **ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΔΙΓΛΩΣΣΙΑΣ/ΠΟΛΥΓΛΩΣΣΙΑΣ**

- Ένοπλη σύγκρουση, π.χ. ταραχές στο Σοβέτο, της Ν. Αφρικής (1976).
- Αντιπαραθέσεις, π.χ. κροατικά αιτήματα (1967)
- Ανταγωνιστικές σχέσεις, π.χ. επαρχία του Κεμπέκ, σε σύγκριση με την επίσημη πολιτική του Καναδά για διγλωσσία στα αγγλικά-γαλλικά (μέχρι τη δεκαετία του '70).



## ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΑΦΗΣ: ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

Σύμφωνα με τη Sarah Thomason (2001), οι γλωσσικές συνέπειες της γλωσσικής επαφής μπορούν να κατηγοριοποιηθούν σε ένα τριμερές σχήμα (Πίν. 1): (i) **γλωσσικές αλλαγές αναγόμενες-σε-επαφή** [contact-induced language change] ή **παρεμβολή** [interference], (ii) **ακραία γλωσσική μείξη**, (iii) **γλωσσικός θάνατος**

### ΠΙΝΑΚΑΣ 1

#### ΤΥΠΟΛΟΓΙΑ ΓΛΩΣΣΙΚΗΣ ΕΠΑΦΗΣ: ΓΛΩΣΣΙΚΕΣ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΕΣ

##### I. Γλωσσικές αλλαγές αναγόμενες-σε-επαφή

[contact-induced language change]

- 1.1 Τυπολογία πρόβλεψης ειδών και βαθμών αλλαγής
  - 1.1.1 Κοινωνικοί παράγοντες
  - 1.1.2 Γλωσσικοί παράγοντες
  - 1.1.3 Στάσεις των ομιλητών
- 1.2 Τυπολογία συνεπειών στη δομή της γλώσσας-υποδοχής
  - 1.2.1 Απώλεια χαρακτηριστικών
  - 1.2.2 Προσθήκη χαρακτηριστικών
  - 1.2.3 Αντικατάσταση χαρακτηριστικών
- 1.3 Τυπολογία μηχανισμών αλλαγών αναγόμενων-σε-επαφή
  - 1.3.1 Αλλαγή κώδικα [code-switching]
  - 1.3.2 Εναλλαγή κώδικα [code alternation]
  - 1.3.3 Παθητική εξοικείωση
  - 1.3.4 «Διαπραγμάτευση» [negotiation]
  - 1.3.5 Συνειδητή απόφαση

##### II. Ακραία γλωσσική μείξη

- 2.1 Πίτζιν
- 2.2 Κρεολές
- 2.3 Δίγλωσσα αναμειγμένες γλώσσες

##### III. Γλωσσικός θάνατος – τυπολογία

- 3.1 Φθορά [attrition], απώλεια γλωσσικού υλικού
- 3.2 Γραμματική αντικατάσταση
- 3.3 Όχι απώλεια δομής, όχι πολύς δανεισμός